

Milutin Ž. Pavlov

POETIKA DŽEPNOG PSIHOGENA ILITI FASCINANTNA PROMISAO TRAGALAČKOG UMEĆA

(Nenad Šaponja: *Psihologija gravitacije*, Prometej, Novi Sad, 2023)

Kada bi knjigoslovna *Psihologija gravitacije*, poetička sročenoš Nenada Šaponje tresnula o pisači sto – probila bi sve prepreke do usijane železne tačke Zemljine teže. Retka knjiga lirskog rebeljanca istrgnuta iz žarnog buljuka i stihije printanih tabaka u punom urnebesu papirne beline. Iz tiha- na ranijih lirskih ukrštaja i raskrštaja, u pipavom tumaranju ovoga pesnika dogodila se nadzvučnost dramatičnog praska da pisanjem nadvlada skučenost obične telesne futrole koju su negda, metodskim naličjem, promovisali Anton Pavlovič Čehov i August Strindberg. Kazano, u prepisu, to bi mogla biti uvodna uvertira nadneta nad obično neobičnom dramaturgijom stihovanja Nenada Šaponje, (koji bi se mogao zvati iza opesmenih naslova i Iznenad), jer: „Meri me priča / izvan mene, / meri me senka / usred tebe / usred privida / proračunate vejavice.” Život je utoka i rastoka u vreme iako je vreme,

kao što znamo, upertlano u životni univerzum za satno raspertlavanje uslovne dnevne cipele, uzgredno kazano da „ne možeš pobeći od sebe, / čak i kada si usred gužve”. Još u svom davnom rukopisnom sažetku naslovljenom kao *Pad*, Alber Kami je baš u tom *padu* prepoznao pripadanje koje nam predočava i Šaponja: „Nevidljiv biti nauči, / kada najvidljiviji jesi”. Bitna datost ogoljenog egocentrizma po svim vertikalama do one krajnje horizontale. Pesnikov (pra)govor sam po sebi preispituje i opipljivom čini sudbinu *stvari u kojima jesam ja*.

Šaponja ponuđenom (po)etikom raskrinkava ego da bi svojedelno zašao u punu re- fleksivnost delanja, da bi akcijom otelotvorio, usred osunčanog dana, ono *tamo* što u *pot- punoj sigurnosti jeste*.

Žan Rostan, ugledni biolog Francuske, u razgovornoj knjizi, objavljenoj i kod nas davne 1955. godine pod naslovom *Odakle smo? Ko smo? Kuda idemo?*, zagonetno je postavljao pitanja, uvek idući „ka obazrivosti i sumnji u svemu što se tiče kakvog rešenja...” Odbacujući mnoge mladalačke iluzije, dobro je „osetio naše suštinsko neznanje” – dok čovečanstvo rasipa sopstvenu genijalnost. Po Rostanu, „čovek ne treba da vodi toliko računa o poražavajućoj neizmernosti vasiona, već da više misli na mali, ograničeni prostor u kome se odvija njegova pustolovina”. Upravo, u tu pustolovnu okeaniju uvire trak-

tat pevanija s vibrantno osobenim stihovima Nenada Šaponje naslovljen s dramatskim akcentom *Psihologija gravitacije* u naznačenom prepisu vremenske zvučnosti kako: „Uvek odlazimo tamo gde smo već bili. / A sve to beše još samo / iskušenje trenutka.” Stihom priklonjen usudnom ramenu prvog lica jednine, pesnik čara sopstvenu *Hiljadu i jednu noć* i osmehnut setno tihim šapatom nagoveštava: „Ispričaću ti priču / u koju nećeš poverovati, / jer nećeš snevati u njoj.” Pesnik jeste Odisej u zalutu, ali i divotno čekalo u mislima Penelope s jasnim upitnim obrisom Homera do trenutka kada se pitaš i uočavaš kako te knjiga čita u tvojim rođenim očima: „Ispunjavaš li obavezu, / da budeš deo / vremena tuđeg? // Možeš li u drugom / da prepoznaš / ono što samo ti jesi? // Možeš li u sebi / da potvrdiš / ono što samo ti nisi?” Pre nego što stihom priznaje da „nelagodnost jesam”, pesnik razotkriva enigmnu razobličja: „Odlučne oči traže tihe reči. / Tihe reči traže moćne oči.” Čulnost ovoga pesnika jeste vidljivo i jasno opipljiva u *detalju* prisustva uz ozbiljno uočavanje kako: „Telo je moja bomba. / Osigurač je u tuđim rukama.” Jasan oset duplirane ekspozicije. Nisu lagana putovanja „kroz slutnju i sumnju”, tu bih pridodao i smutnju.

Ova sapeta lirika guste naoblake, esencijalnim nervom naelektrisana, jeste u klimatskom podneblju knjige odistinski zaokret i potpuni prevrat u kaleidoskopiji cvrkutavog srpskog strofiranja, tako: „Minu kroz mene / san o spokojstvu / prerušen u lukavstvo dana.” Kada bi se Hamlet našao stihovno zatečen u scenskom notesu Nenada Šaponje, već u prvoj prilici shvatio bi da „lako je nestati, / teško je biti”. Pesnik je, u to sumnji nema, zaronjen „usred poroznog vidljivog”...

Vagajući karnevaliju lica u prolazu, pesnik nam predočava „neizvagane čini / sopstvenog života”. Njegova duša je živahno refleksni vidokrug za priču „o tajni po kojoj se hoda”.

Original ove pesničke prolegomene overava, i pečatno nadopunjava, ne samo srpsku modernu iz korena... Stihovi su šlagvortno uputni i jasno adresirani. To jeste, ponoviću razložno, stihovani monolog koji te čita ma koliko da ti želiš biti čitalac naslovnih psihokarnevalija u havariji ličnih nesporazuma. Izvolite, čitajte se i međuredno, pažljivo, da biste videli: „ono što jesmo, / i ono što nismo / uvek su isto, / tek u razmaku / između nas.” Da li je Šaponja izlazeći iz poretka stvari, zatečen u bujici ideja, prepisno zagledan u okružje sveta, prepisao očite detalje važne za ključonosnu bravu ljudske duše? Jeste. Dakle, dešavamo se i namiguje nam iz svih uglova „sklad između / vidljivog i nevidljivog sebe”.

Aktivizam pesničke zbirke, u najsapetijem smislu reči, važan je kao vitalno isleđivanje duha kadrog da shvati ko jeste sebi samom kao obrtna gravitacija misaonih spekulacija: „Pretvorio sam se u reč. / Tuđu. / Odavno. / Ne verujem sebi ništa. / Ne znam gde sam. / I ne znam ko sam.” Valja umeti biti sam sa samim sobom u suočavanju sopstvene misli pre činjeničnog adaktiranja učinjenog gesta. I sam Anton Pavlovič Čehov jeste suočavao telesnu *futrolu* sa vazda obnovljivim vremenom (pripovetka „Čovek u futrolji”). Zar Alber Kami, ponoviću, kratkim romanom *Pad*, nije tražio izlaz iz „zaglušujuće ćutnje” ili tišine koja nas prati od kule vavilonske do današnjih dana? Znakovno rečeno, pesnik ispovedno kaže, punim glasom: „Otvorio sam ranu / da je imam zauvek.” Ona je refrenski prisutna u knjizi kao neumoljivo jasan znak: „A kada znakovi nestanu / onda nema ni nas.” Opstojava zagledanost Časlava Đorđevića u obrise minulog lirskog igrokaza Nena-

da Šaponje da je dotični pesnik, zamahom punog stvaralačkog čina, „u stvarnosti sagledao čovekovu zatečenost”.

Šta bi sve trebalo uzeti iz iskustvene riznice pameti, a šta ostaviti postrance za tamo neki sudnji dan u prtljagu, opet, varljivog sećanja. Kami kao pesnikov suputnik ka misaonim spekulama ne osuđuje – on prosuđuje, kako stihom (pra)govorno kazuje i Nenad Šaponja: „Upravo tražim mesto / na kome me može biti, / jedino tamo siguran sam da jesam.”

Verujem punom potpisu autorskog umeća pod razmerenim prividom *vidljivih stvari*. Ne govori pesnik isprazno kada utvrđuje pazar napisanog stiha: „stvari duše su predvidljive, / koliko i nevidljive, tako kada smo, / tamo gde nismo.”

Stvorene su navike da se sve i svašta razvrstava, pa i same *izme* pretvorili smo u sefove, a oni su samo, ovlašno rečeno, olaki orijentiri o kojima i ne treba mnogo mariti u procesu stvaranja. Pisati znači korespondirati. Tiho i prećutno ovo važi za svu slojevitost pisanih iskaza. Pred očima čitalaca pisci se, ostvarujući pisanje, međusobno dopunjavaju. Naravno, tu postoji i mnoštvo neiskazanih belina, ali i golicljivo vibrantnih boja za pamćenje u mozaiku ideja kao što je i samo stihovanje Nenada Šaponje. Ova upečatljivo metamorfozna razigrana misao o zagonetnom kavezu života jeste lirika duhovnog iskušenja, ona posledično ispašta, ali ne oprašta, kako je umeo kazati Viktor Igo, „od uvećanja iskušenja proishodi uvećanje duha”. Dantonovski rečeno, umetnost je smelost i volja da se nadržate strah. U stvari, Šaponja je napisao ovu knjigu da bi savladao strah pred sopstvenim licem u ogledalu dana. Upravo to su te čari i vrednosti njegovog lirskog štiva.

Da li si ti, pouzdano, onaj koji misli da jeste u punom sazdanju povratnog (pri)sećanja ili je to neko drugi u čijim gestama se prepoznaješ? Ta dvostruka dovitljivost prirodno je prepuštena majstorstvu glume. Upitnim zagonetanjem prisutnog jeste sažimanje eliptičnih aksioma: „Da ne znamo da jeste, / bili bismo sigurni da nije, / jer nije moguće / da se desilo / ono što znamo da jeste. // Sasvim bez sećanja, hodati je lakše...” A koliko jeste Nenad Šaponja elipsoidni rapsod čiji stih rubno dotiče onu najbolju esenciju novelistike, toliko je i šansonjer sapetih filozofema s inventivno sročnim iskazom psihoegzistencijalnih i životno elementarnih zbivanja u zapletno-sapletnoj šetnji uma kroz životnu vaviloniju skrojenu samim rođenjem, kazuje i ova fatalistička strofičnost: „A zlo luta, / slutio sam, / daleko i duboko, / uporedno u momenat svaki.” I kuda – izvan usijanog jezgra zinule istorijske faktografije?

Ova lirika egzaltirano i sapeto inventariše naše zalute i zanose. Pred nama je pesnička mikrorefleksija u maksitelesnom prostoru – skučena i razmahnuta istovremeno. I tu ću staviti tačku kadriranja fascinantnog pevanja i promišljanja.